

อิสลามกับความหลากหลายของมุสลิม :

แตกต่างแต่ไม่แตกแยก

ดร.อับดุลเลาะ หนุ่มสุข *

คำนำ

โลกมุสลิมปัจจุบันประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์ แต่ละเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ต่างมีภาษา วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง ธรรมชาติของความแตกต่างเหล่านี้อัลลอฮ์ (พระผู้เป็นเจ้า) ทรงเป็นผู้กำหนด และในขณะเดียวกันพระองค์ก็ทรงวางกฎเพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมของความหลากหลายอย่างสันติ กฎดังกล่าวนี้ คือ “อิสลาม”

ความหมายของอิสลาม (The Meaning of Islam)

คำว่า “อิสลาม” เป็นศัพท์ภาษาอาหรับ แปลว่า การยอมจำนน การมอบน้อมยอมตนต่ออัลลอฮ์ของค์พระผู้เป็นเจ้าที่แท้จริง ผู้ใดปฏิบัติเช่นนั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นมุสลิมซึ่งให้เรียกสำหรับผู้ชายและมุสลิมะฮ์ใช้เรียกสำหรับผู้หญิง

ศาสตามูฮัมมัด (คือลลิลลอสูอะตัยอิวะซัลลัม)¹ ได้อธิบายคำว่าอิสลามในหะดีษบทหนึ่งความว่า

“อิสลามคือการปฏิญาณตนว่า ไม่มีพระเจ้าที่ถูกกราบไหว้โดยเที่ยงแท้ นอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์ และคือการดำรงไว้ซึ่งการละหมาด การจ่ายซะกาต การทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ และการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน”² (บันทึกโดย อิมามบุคอรีและมุสลิม)

* หัวหน้าแผนกอิสลามศึกษาโปรแกรมภาษาอาหรับ วิทยาลัยอิสลามศึกษา

นอกจากนั้น คำว่าอิสลามยังสามารถอธิบายในความหมายอื่นๆ อีก เช่น

ก. ระบอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์อันสมบูรณ์แบบที่อัลลอฮ์เป็นผู้ทรงกำหนดโดยผ่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม)

ข. ประมวลกฎหมายที่อัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงบัญญัติครอบคลุมทั้งหลักศรัทธา จริยธรรม นิติธรรม การประกอบศาสนกิจและการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เป็นผู้ได้รับบัญชาให้นำมาเผยแผ่แก่มนุษยชาติ

ค. ประมวลคำตอบอันถูกต้องและเป็นสัจจะต่อคำถามอมตะของมนุษย์ ทั้งอดีตและปัจจุบัน คือ เขามาจากไหน? เขามาเพื่ออะไร? และเขากำลังจะไปไหน?

การให้ความหมาย “อิสลาม” ว่าหมายถึง “ความสันติ” นั้น เป็นการให้ความหมายในเชิงภาษาศาสตร์ ความหมายนี้สามารถนำมาอธิบายอิสลามได้ เนื่องจากความสันตินั้นจะเกิดขึ้นจากการมอบหมายตนเองอย่างสิ้นเชิงยังพระประสงค์ของอัลลอฮ์แล้วเท่านั้น

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาใหม่ที่มุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เป็นผู้นำมาในคริสต์ศตวรรษที่ 7 ณ คาบสมุทรอาระเบีย ตามที่มีหลายคนเข้าใจหรือไม่ คำตอบคือมิใช่เช่นนั้น เพราะอิสลามเป็นศาสนาที่อัลลอฮ์ประทานแก่ศาสดาอาดัม (อะลัยฮิสลาม) ซึ่งเป็นมนุษย์และศาสดาคนแรกของอัลลอฮ์ และอิสลามคือศาสนาของศาสดาทุกคนที่อัลลอฮ์ส่งมาสู่มวลมนุษยชาติ ศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เป็นศาสดาคนสุดท้ายของอัลลอฮ์ อิสลามจึงเป็นศาสนาของอัลลอฮ์ที่ได้นำมากล่าวถึงอีกในรูปแบบสุดท้าย ซึ่งเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุด

คุณลักษณะพิเศษของอิสลาม (Characteristics of Islam)

อิสลามมีคุณลักษณะพิเศษหลายประการดังจะกล่าวพอสังเขปต่อไปนี้ คือ :

คุณลักษณะประการที่หนึ่ง

แหล่งที่มาของอิสลาม (Islamic Sources)

อิสลามมีแหล่งที่มาจากอัลลอฮ์ ผู้ทรงสร้างมนุษย์และทรงกำหนดอิสลามให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อิสลามจึงมีความแตกต่างจากระบบอื่นๆ อย่างสิ้นเชิง เพราะระบบเหล่านั้นล้วนมีที่มาจากมนุษย์ผู้ถูกสร้างทั้งสิ้น

ผลจากการที่อิสลามมีแหล่งที่มาจากอัลลอฮ์นี่เอง อิสลามจึงมีเอกลักษณ์ดังต่อไปนี้
คือ

- ก. มีความสมบูรณ์ไร้ข้อบกพร่องทั้งปวง
- ข. มีความเหมาะสมกับทุกกาลสมัย
- ค. มีพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่จากผู้ยึดถือปฏิบัติ (มุอมีน)

คุณลักษณะประการที่สอง

ขอบข่ายของอิสลาม (Inclusive Doctrine of Islam)

อิสลามครอบคลุมทุกกระบวนการของชีวิตมนุษย์

บทบัญญัติของอิสลามนั้นครอบคลุมหลักต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ :

- 1) หลักที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธา (อะกีดะฮ)
- 2) หลักที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม (อัคลาก)
- 3) หลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

หรือศาสนพิธี (อิบาดะฮ)

- 4) หลักที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งมีอยู่หลายประเภทดังนี้

4.1 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว เช่น การแต่งงาน การหย่าร้าง ค่าเลี้ยงดูมรดก หรือที่เรียกในสมัยปัจจุบันว่า กฎหมายแพ่งว่าด้วยบุคคล

4.2 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการดำเนินธุรกิจ (มุอามะลาต) หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

4.3 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหรือที่เรียกในสมัยปัจจุบันว่า กฎหมายวิธีพิจารณาคดีความ

4.4 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าวซึ่งมิใช่มุสลิมในประเทศมุสลิม

4.5 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในยามสงบและยามสงคราม

4.6 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง รัฐ และการเลือกผู้นำ

4.7 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเงินและการคลัง

4.8 บัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนและการลงโทษทางอาญา

คุณลักษณะประการที่สาม

ความเป็นสากลของอิสลาม (The Universal of Islam)

อิสลามมีความเป็นสากล มิได้จำกัดเฉพาะประชาชาติใดประชาชาติหนึ่งเท่านั้น อีกทั้งมิได้จำกัดเวลาและสถานที่ ผู้ใดก็ตามไม่ว่าเขาจะอยู่ ณ ที่ใดเวลาใดในโลกนี้เขาก็สามารถเป็นมุสลิมผู้ปฏิบัติตามอิสลามได้ ทั้งนี้ เนื่องจากศาสนาอิสลาม (คืออัลลอฮ์อะลยฮะซัลลัม) นั้น ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศาสนาของมวลมนุษยชาติ ดังปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า

“(มุฮัมมัด) จงกล่าวเถิดว่า โอ้มนุษย์ทั้งหลาย แท้จริงฉันคือศาสนทูต (ร่อซูล) ของอัลลอฮ์มายังพวกท่านทั้งมวล” (อัลกุรอาน บทที่ 7 ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 158)

คุณลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้อิสลามเป็นระบอบที่

- ก. มีความเป็นอมตะ ไม่มีการยกเลิก แก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งสิ้น แม้เวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม
- ข. มีความเหมาะสมกับทุกกาลสมัย มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยสามารถนำระบอบอิสลามมาใช้เพื่อบรรลุสู่คุณประโยชน์และความดีงาม
- ค. มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันของบุคคล ไม่มีนิกบวช ไม่มีฆราวาส เพราะทุกคนเท่าเทียมกันในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา

คุณลักษณะประการที่สี่

การตอบแทน (The Reward)

อิสลามมีระบบการตอบแทนที่เป็นทวิภาค คือ :

- 1) การตอบแทนชีวิตในโลกนี้
- 2) การตอบแทนชีวิตในโลกหน้า

มนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับการตอบแทนตามพฤติกรรมของตนโดยที่เขาไม่อาจหลบหนีได้ จริงอยู่ มนุษย์อาจสามารถหลบหนีจากการลงโทษในโลกนี้ได้ แต่เขาจะต้องรู้ว่าการลงโทษในโลกหน้านั้นกำลังรอเขาอยู่และมีอาจหลีกเลี่ยงได้

ขอบข่ายการตอบแทนในอิสลามนั้นกว้างและครอบคลุมทุกระบวนการของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการยึดมั่น จริยธรรม พิธีกรรมทางศาสนา และการประกอบธุรกิจต่างๆ ถ้าเขาฝ่าฝืนบทบัญญัติในเรื่องราวเหล่านี้แล้วเขาก็จะต้องได้รับการลงโทษจากพระผู้เป็นเจ้าอย่างแน่นอน

คุณลักษณะประการที่ห้า

ความเป็นธรรมชาติในคำสอนของอิสลาม (The Nature of Islamic Instruction)

อิสลามเป็นคำสอนที่อยู่ในสายกลาง ไม่มีลักษณะสุดโต่งหรือหย่อนยาน แต่จะสอดคล้องกับธรรมชาติและความเป็นจริงเสมอ อิสลามถือว่าการบรรลุจุดสูงสุดของความดีนั้นไม่จำเป็นต้องฝืนธรรมชาติด้วยการตัดกิเลสตัณหาหรือทรมานร่างกาย แต่สามารถบรรลุได้ด้วยหนทางที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้ทรงกำหนด

จากการคำนึงถึงธรรมชาติและสภาวะความเป็นจริงของมนุษย์ อิสลามจึงกำหนดมาตรฐานของบุคคลไว้ 2 มาตรฐาน คือ

มาตรฐานที่หนึ่ง การปฏิบัติตามบทบัญญัติของอิสลามอย่างเคร่งครัดทั้งภาคบังคับ (วาญิบ) และไม่บังคับแต่ควรปฏิบัติ (ซุนนะฮ์) และออกห่างจากสิ่งที่อิสลามห้าม บัญญัติห้ามทั้งสองประเภท คือ ห้ามเด็ดขาด (ฮะรออม) และควรหลีกเลี่ยง (มักรูฮ์) นี่ถือเป็นมาตรฐานสูงสุดที่อิสลามต้องการให้มนุษย์บรรลุถึง แต่เนื่องจากมนุษย์มีสภาวะของความพร้อมที่แตกต่างกัน อิสลามจึงกำหนดมาตรฐานที่สองซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำกว่าที่มนุษย์พึงบรรลุถึงได้ นั่นก็คือ การปฏิบัติสิ่งที่อิสลามบังคับใช้ (วาญิบ) และออกห่างจากสิ่งที่อิสลามบัญญัติห้ามอย่างเด็ดขาด (ฮะรออม) บุคคลใดที่ไม่ได้อยู่ในมาตรฐานที่หนึ่งและที่สองถือว่าบุคคลนั้นตกจากมาตรฐานที่อิสลามกำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตตามครรลองของอิสลามนั้นอิสลามให้ยึดหลัก 2 ประการ คือ :

- 1) มีความสมดุล หมายถึง ไม่เลยเถิดจนเกินขอบเขตและไม่ประมาทจนเกินไป แต่ให้อยู่ในความพอดีและสายกลาง
- 2) มีครอบคลุม หมายถึง ต้องครอบคลุมทุกด้าน ทั้งด้านส่วนตัว ครอบครัว และสังคม ไม่เน้นด้านหนึ่งด้านใดเป็นการเฉพาะ

อิสลามเป็นศาสนาแห่งการเผยแผ่ (Islam, The Religion of Convocation)

อิสลามเป็นศาสนาแห่งมนุษยชาติ อิสลามบัญญัติว่าทุกคนที่ได้รับอิสลามจำเป็นต้องเผยแผ่อิสลาม (ที่เขารู้และเข้าใจ) แก่ผู้อื่น ด้วยเหตุดังกล่าวอิสลามจึงแพร่หลายไปยังส่วนต่างๆ ของโลก ปัจจุบันมีมุสลิมจำนวนมากว่าหนึ่งพันล้านคนหรือประมาณหนึ่งในสี่ของประชากรโลกกระจัดกระจายอยู่ในทุกทวีป มีประเทศที่ปกครองโดยรัฐบาลมุสลิมมากกว่าสี่สิบประเทศ มีองค์กรมากมายที่ทำงานเผยแผ่อิสลามตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับนานาชาติ ภารกิจหลักขององค์กรเหล่านี้คือ การเชิญชวนให้มนุษย์ไปสู่หนทางที่ถูกต้องของอิสลาม

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อิสลามแพร่หลายยังส่วนต่างๆ ของโลกคือ ความเคร่งครัดและความนุ่มนวลของมุสลิม แม้ว่าในปัจจุบันลักษณะดังกล่าวจะจางลงแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าการแพร่หลายของอิสลามโดยเฉพาะในทวีปแอฟริกาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล้วนเป็นผลงานของนักเผยแผ่ผู้เคร่งครัดและมีจริยธรรมทั้งสิ้น

อิสลามกับความหลากหลายของมุสลิม

อิสลามเป็นศาสนาสากลและเป็นศาสนาแห่งธรรมชาติของมวลมนุษยชาติ ดังนั้น อิสลามจึงไม่ปฏิเสธความหลากหลายอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ในสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ชาตินิยมและสีผิว (Race and Colour)

อิสลามสามารถแพร่หลายในหมู่ชนทุกชาติ ทุกสีผิว เพราะอิสลามไม่ยึดถือสิ่งเหล่านี้เป็นบรรทัดฐานในการประเมินคุณค่ามนุษย์ สิ่งที่อิสลามยึดถือคือคุณความดีในรูปของการดีกว่า อันหมายถึงการปฏิบัติตามสิ่งที่พระเจ้าทรงใช้และออกห่างจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม

อัลกุรอานได้ยืนยันถึงหลักการนี้ไว้ในบทที่ 49 อายะฮ์ที่ 13 ความว่า

“โอ้มวลมนุษย์ แท้จริงเราได้บังเกิดพวกเจ้ามาจากชายหนึ่งหญิงหนึ่ง และเราได้บันดาลพวกเจ้าให้แตกออกเป็นเผ่าพันธุ์และเป็นกลุ่มต่างๆ เพื่อพวกเจ้าจะได้ทำความรู้จักซึ่งกันและกัน แท้จริงผู้มีเกียรติที่สุดในหมู่พวกเจ้า ณ อัลลอฮ์ คือผู้มีความยำเกรงอัลลอฮ์ (ตักวา) ที่สุดในหมู่พวกเจ้า” (อัลหุญรูต 49:13)

ท่านศาสดาเคยกล่าวไว้ความว่า

“ชนชาติอาหรับมิได้เลอเลิศกว่าชนชาติอื่น นอกจากด้วยการตักวา”³

ความหลากหลายในชาติกำเนิดและสีผิวของประชาชาติมุสลิมนั้น ปรากฏเด่นชัดในช่วงเทศกาลฮัจญ์ของทุกปี นั่นคือการชุมนุมของมุสลิมจากทุกเชื้อชาติและสีผิวเพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า

2. ภาษา (Language)

มุสลิมมีภาษาที่หลากหลายตามเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ต้นกำเนิดและตามสังคมที่พวกเขาดำรงชีวิตอยู่ มุสลิมไม่ว่าจะมีภาษาพูดอย่างไรเขาก็สามารถเป็นมุสลิมที่ดีได้ ภาษาจึงมิใช่สิ่งสำคัญ หากสิ่งสำคัญอยู่ที่ความเป็นมุสลิม

ความเข้าใจผิดที่ว่ามุสลิมนั้นมีภาษาเฉพาะ เช่น ภาษามลายูว่าเป็นภาษาอิสลาม ใครพูดภาษามลายูไม่ได้ก็ไม่ได้เป็นมุสลิมไม่ได้ หรือภาษาอื่นๆ เช่น อูรดู เปอร์เซีย และอาหรับ ถ้าเป็นภาษาอิสลามใครพูดภาษาเหล่านี้ไม่ได้ก็ไม่ได้เป็นมุสลิมไม่ได้ ทั้งหมดนี้เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงสำหรับกรณีภาษาอาหรับนั้นสามารถเรียกได้ว่าเป็นภาษาของอิสลาม เนื่องจากเป็นภาษาของคัมภีร์อัลกุรอาน และเป็นภาษาของอัลฮะดีส ตลอดจนเป็นภาษาของตำราหลักๆ ของวิชาอิสลามศึกษา แต่ก็ได้หมายความว่ามุสลิมจำเป็นจะต้องพูดและอ่านภาษาอาหรับกันได้ทุกคน เพียงแต่ในการประกอบศาสนกิจบางประเภทมุสลิมจำเป็นจะต้องอ่านบทอัลกุรอานที่เป็นภาษาอาหรับ เช่น ในการละหมาด เป็นต้น

3. การแต่งกาย (Dress)

การแต่งกายของมุสลิมโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับประเพณีนิยมของชนชาติและเผ่าพันธุ์ของตน เราจึงเห็นการแต่งกายของมุสลิมอินโดนีเซียซึ่งนิยมสวมเสื้อ กางเกงและหมวกสีดำแตกต่างจากมุสลิมชูดาน ซึ่งนิยมสวมชุดโด้บ (เสื้อยาว) สีขาว และพันผ้าโพก

ศีรษะใหญ่ และแตกต่างจากมุสลิมชาวอูดีอาระเบียและอาหรับบางประเทศที่นิยมใช้ผ้าขาวหรือลายแดงคลุมศีรษะและเอาเชือกลักษณะวงกลมสีดำ (อิกอล) ทับไว้ เช่นเดียวกับการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ (มุสลิมหญิง) ชาวมาเลเซีย จะแตกต่างจากการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ชาวปากีสถานและอิหร่าน เป็นต้น คนที่เคยเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียจะมีโอกาสได้เห็นความหลากหลายในการแต่งกายของมุสลิมและมุสลิมะฮ์จากทั่วทุกมุมโลกได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม อิสลามได้วางหลักเกณฑ์ทั่วไปสำหรับการแต่งกายของมุสลิมและมุสลิมะฮ์ ซึ่งพอจะสรุปเป็นหัวข้อดังนี้ คือ

- 1) ต้องปกปิดเอวาระฮ์ (ส่วนที่พึงสงวนตามศาสนบัญญัติ) สำหรับชายต้องปิดตั้งแต่สะดือถึงหัวเข่า และสำหรับหญิงต้องปกปิดทั่วร่างกายเว้นแต่ใบหน้าและฝ่ามือ
- 2) เสื้อผ้าที่สวมใส่ต้องไม่บางและรัดรูป จนเห็นส่วนที่เป็นจุดดึงดูดทางเพศได้
- 3) ต้องไม่ลอกเลียนแบบเพศตรงข้ามหรือลอกเลียนแบบต่างศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีศาสนา
- 4) มุสลิมชายต้องไม่สวมใส่ทองคำ หรือเสื้อผ้าที่ทำจากไหมบริสุทธิ์ แต่อนุญาตเฉพาะสตรีเท่านั้น
- 5) การแต่งกายต้องอยู่บนพื้นฐานของความสะอาดและไม่ฟุ้งเฟ้อ ตลอดจนไม่แสดงถึงความโอ้อวด

หลักเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้ได้แสดงถึงเจตนารมณ์ของอิสลามในอันที่จะให้มุสลิมได้รักษาไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ในศีลธรรมและศาสนาของตน

4. ขนบธรรมเนียมประเพณี (Customs)

ขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความหลากหลายในสังคมมนุษย์ มนุษย์ทุกหมู่เหล่าจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีของตนที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีเหล่านั้นส่วนใหญ่มิมีแหล่งที่มาจากคำนิยมของคนในสังคมหรือสิ่งที่คนในสังคมเห็นว่าดี ควรกระทำ เช่น ประเพณีการทักทายของมุสลิมชาวซาอุดีอาระเบียและประเทศใกล้เคียงด้วยการจูบแก้มทั้งสองข้าง (ชายจูบชาย หญิงจูบหญิง) ซึ่งแตกต่างจากมุสลิมชาวชูดานที่นิยมทักทายกันด้วยการจับบ่า ส่วนมุสลิมชาวอัฟกานิสถาน

จะนิยมหักทลายกันด้วยการสวมกอด ในขณะที่มุสลิมส่วนใหญ่นิยมหักทลายกันด้วยการสัมผัสมือ (พร้อมด้วยการกล่าวสลาม ซึ่งเป็นบัญญัติของศาสนา) เป็นต้น

ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีนี้อิสลามได้แบ่ง (ในเชิงหุก่มหรือข้อชี้ขาดในทางกฎหมายอิสลาม) ออกเป็นสองประเภท คือ

1) ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถูกต้อง ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาโดยไม่ขัดกับบทบัญญัติศาสนา

2) ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ไม่ถูกต้อง ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ขัดแย้งกับบทบัญญัติศาสนา หรือทำให้เสียผลประโยชน์ หรือนำมาซึ่งความเสียหาย เช่น ประเพณีการทำความเคารพด้วยการโค้งคำนับหรือก้มกราบ

จากการแบ่งประเภทของขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอิสลามยอมรับในความหลากหลายของขนบธรรมเนียมประเพณีตราบใดที่ไม่ขัดแย้งกับบทบัญญัติศาสนา หรือไม่ทำให้เสียผลประโยชน์หรือนำมาซึ่งความเสียหาย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของนักวิชาการมุสลิมที่ว่า “เดิมของทุกสิ่งนั้นเป็นที่อนุมัติ” (ฮะลาล) เว้นแต่สิ่งนั้นขัดแย้งกับตัวบท” ทฤษฎีนี้เรียกว่าทฤษฎี “บารออะฮ อัสลียะฮ (Baraah Asliyah) เป็นที่รู้จักและแพร่หลายในวงวิชาการอิสลามศึกษา

ยิ่งกว่านั้น อิสลามยังยึดถือประเพณีของหมู่ชนมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดบทบัญญัติอีกด้วย หรือที่รู้จักในหมู่นักวิชาการว่า อูรฟุหมุกกัม (Urf Muhkam) ตัวอย่างเช่น ประเพณีการซื้อขายรถยนต์ที่ผู้ซื้อ (หรือผู้ขาย) จะต้องเป็นฝ่ายจ่ายค่าโอน อิสลามก็บัญญัติให้เป็นไปตามนั้น หรือการพิจารณาคดีลัทธิทรัพย์ จะต้องคำนึงถึงวิธีการเก็บรักษาหรือดูแลทรัพย์สินตามประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ เป็นต้น

การใช้อูรฟุหมุกกัมนี้มีข้อจำกัดอยู่ว่าจะใช้ได้เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม และการดำเนินธุรกิจทั่วไป (มูอามะลาต) เท่านั้น จะนำไปใช้อย่างอื่น เช่น ในเรื่องหลักการยึดมั่น (อะกีดะฮ) หรือหลักจริยธรรม (อัคลาก) หรือการประกอบศาสนกิจทั่วไป (อิบาดะฮ) ไม่ได้ เนื่องจากเรื่องเหล่านี้ถูกกำหนดด้วยศาสนบัญญัติ มนุษย์ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงตามความต้องการหรือตามคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ได้

5. ทศนะหรือความคิดเห็น (Opinions)

อิสลามถือว่าความแตกต่างทางทศนะหรือความคิดเห็นของมนุษย์เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่พระเจ้าทรงสร้างไว้ในตัวมนุษย์เหมือนกับความแตกต่างของรูปร่างหน้าตา ลายนิ้วมือ น้ำเสียง หรือความแตกต่างของรสนิยม บุคลิกนิสัย และอื่นๆ ด้วยเหตุนี้อิสลามจึงไม่ปิดกั้นความคิดเห็นของมนุษย์ แม้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติศาสนา ตราบใดที่ความคิดเห็นนั้นตั้งอยู่บนหลักฐานทางวิชาการที่ถูกต้อง

ในโลกมุสลิมตั้งแต่อดีตกาลได้เกิดมัจฮับขึ้นมามากมาย มัจฮับที่มีชื่อเสียงและแพร่หลายในโลกมุสลิมปัจจุบันมี 4 มัจฮับ คือ :

1) มัจฮับ ฮะนะฟีของอิมามอะบูฮะนีฟะฮ์ (ฮ.ศ.80-150 – ค.ศ.693-767) แพร่หลายในหมู่มุสลิมชมพูทวีป เอเชียกลาง ตุรกี และยุโรปตะวันออก เช่น อัลบาเนีย บอสเนีย และยูโกสลาเวีย และแพร่หลายในหมู่มุสลิมประเทศจีน อัฟกานิสถาน พม่าบางส่วน และอาหรับบางประเทศ เช่น อิรัก และอิยิปต์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นมัจฮับที่มีผู้นิยมมากที่สุด

2) มัจฮับ มาลิกีของอิมามมาลิก (ฮ.ศ.93-179 – ค.ศ. 712-795) แพร่หลายในหมู่มุสลิมส่วนใหญ่ในทวีปแอฟริกา โดยเฉพาะแอฟริกาเหนือ ได้แก่ ประเทศลิเบีย อัลจีเรีย ตูนิเซีย โมร็อกโก และแอฟริกาตะวันตก เช่น มอริตانيا ไนจีเรีย มาลี ไนเจอร์ ซินีกาล และกานา เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นมัจฮับที่มีมุสลิมนิยมเป็นอันดับ 3 รองจากมัจฮับฮาฟีอี

3) มัจฮับ ฮาฟีอีของอิมามฮาฟีอี (ฮ.ศ.150-204 – ค.ศ.767-819) แพร่หลายในหมู่มุสลิมชาวเยเมน มุสลิมบางประเทศในแอฟริกาตะวันออก เช่น เคนยา แทนซาเนีย โซมาเลีย เอธิโอเปีย และได้รับความนิยมในหมู่มุสลิมประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกือบทั้งหมด

4) มัจฮับ ฮัมบาลีของอิมามอะฮ์มัด อิบน์ ฮัมบัล (ฮ.ศ.164-214 – ค.ศ.781-855) ได้รับความนิยมในซาอุดีอาระเบียและบางประเทศในคาบสมุทรอาหรับ

มัจฮับเหล่านี้เกิดขึ้นจากความคิดเห็นของนักปราชญ์ที่มีความเห็นแตกต่างกันในข้อปลีกย่อยของศาสนาบัญญัติ และในเรื่องที่ไม่มีตัวบทชัดเจน ความแตกต่างดังกล่าวนอกจากจะเป็นสิ่งที่จำเป็นแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นความโปรดปราน (นิอมะฮ์) และความเมตตา (เราะฮ์มะฮ์) จากอัลลอฮ์อีกด้วย เพราะจะทำให้เกิดความสะดวกและกว้างขวางในการปฏิบัติศาสนา

กิจ และยังทำให้เกิดชุมทรัพย์ทางปัญญาอันทรงคุณค่าในรูปของวรรณกรรมวิชาฟิกฮ์ (กฎหมายอิสลาม) ที่ประชาชาติมุสลิมมีความภาคภูมิใจ

อย่างไรก็ตาม ยังมีหลายคนเข้าใจผิดว่า ความคิดเห็นและการปฏิบัติที่แตกต่างในลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าประหลาดในอิสลาม เพราะมันเป็นความแตกต่างของมุสลิมในเรื่องนี้เป็นความเข้าใจผิดอย่างชัดเจน เพราะอิสลามได้แบ่งลักษณะการจัดแย้งออกเป็นสองประเภท คือ

1) การจัดแย้งในหลักการยึดมั่น เป็นการขัดแย้งที่ต้องห้ามในอิสลาม เพราะเป็นชนวนให้เกิดความแตกแยกและความเป็นศัตรู มุสลิมทุกคนจึงจำเป็นต้องอยู่ในแนวทางเดียวกัน คือ แนวทางของอะฮลิซซุนนะฮ์ วะลญะมาอะฮ์ ซึ่งหมายถึงแนวทางของท่านศาสดา และบรรดาคอလိုผู้ทรงธรรม

2) การจัดแย้งในปัญหาปลีกย่อยของศาสนบัญญัติและปัญหาที่ไม่มีตัวบทชัดเจนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ การจัดแย้งประเภทนี้ได้รับการรับรองและไม่ถือว่าเป็นเรื่องแตกแยกแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น การจัดแย้งกันในปัญหาปลีกย่อยเกี่ยวกับการละหมาด การจ่ายซะกาต เป็นต้น

มุสลิมที่มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องเหล่านี้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสันติตามเจตนารมณ์ของอิสลาม ส่วนความแตกแยกที่เกิดขึ้นในมุสลิมบางกลุ่มนั้นเป็นความแตกแยกที่เกิดขึ้นจากความใจแคบและความไม่รู้จริงในอิสลาม

สรุป

อิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่อัลลอฮ์ ได้ทรงประทานให้แก่ศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ซึ่งเป็นศาสดาคนสุดท้ายเป็นผู้นำมาเผยแพร่สั่งสอน

คำว่าอิสลามแปลว่าการมอบน้อมมอบตนต่ออัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว ผู้ที่ปฏิบัติดังกล่าวเรียกว่ามุสลิม

อิสลามมีคุณลักษณะพิเศษที่มีเอกลักษณ์หลายประการ เช่น มีแหล่งที่มาอันบริสุทธิ์จากอัลลอฮ์ มีคำสอนที่ครอบคลุม มีความเป็นสากล มีระบบการตอบแทนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และมีความเป็นธรรมชาติ อิสลามยอมรับในความหลากหลายของมนุษย์ ในชาติ

กำเนิด ภาษา สีสัน และถือว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน สำหรับการแต่งกายและขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น อิสลามได้วางกรอบเพื่อให้ความแตกต่างและหลากหลายเป็นไปในทางสร้างสรรค์และมีคุณธรรมอันดีงาม เช่นเดียวกับที่ได้วางกรอบในการพิจารณาความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนบัญญัติ ทั้งนี้ เพื่อให้ความแตกต่างเป็นความแตกต่างที่ไม่แตกแยกและเป็นความแตกต่างที่สร้างสรรค์และสวยงามประดุจความสวยงามของอัญมณีที่ผ่านการเจียรไนจากช่างที่เชี่ยวชาญ

เชิงอรรถ

- ¹ เป็นคำสวดในภาษาอาหรับที่ใช้กล่าวหลังจากกล่าวนามศาสดา มีความหมายว่า : ขออัลลอฮ์ทรงสวดดีและประทานความโปรดปรานแด่ท่าน
- ² เดือนที่เก้าของฮิจญ์เราะฮ์ศักราช
- ³ รายงานโดย อิมามอะหมัด ในหนังสืออัลมุสนัด เล่มที่ 5 หน้า 411
- ⁴ ในที่นี้หมายถึง : แนวการวินิจฉัยของนักปราชญ์ทางนิติศาสตร์อิสลาม

เอกสารอ้างอิง

อิสมาอีล อาลี. ดร.2535. อุศูลุลฟิกฮ์.(พิมพ์ครั้งที่ 1) โครงการเรียบเรียงตำราอิสลามศึกษา
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

๑. أصول الدعوة : الدكتور عبدالكريم زيدان. الطبعة الثانية ١٤٠٧ هـ - ١٩٨٧ م مؤسسة بيروت ومكتبة القدس بغداد
๒. أصول الفقة : محمد أبوزهرة دار الفكر العربي القاهرة بدون تاريخ.
๓. الصحوة الاسلامية بين الاختلاف المشروع والتفرق المذموم : الدكتور يوسف القرضاوى الطبعة الأولى ١٤١١ هـ - ١٩٩٠ م دارالصحوة للنشر والتوزيع القاهرة.